

Izvirni znanstveni članek Original scientific paper (1.01)
Besedilo prejeto Received: 14. 3. 2025; Sprejeto Accepted: 22. 3. 2025
UDK UDC: 27-46:929Rajhman J.
DOI: 10.34291/Edinost/80/01/Skafar
© 2025 Škafar CC BY 4.0

Vinko Škafar

Rajhmanova vizija pastoralne teologije in duhovnikovo mesto v pokoncilski pastoralni

Rajhman's Vision of Pastoral Theology and the Priest's Place in Post-Conciliar Pastoral Care

Izvleček: Jože Rajhman (1924–1998) je kot profesor pastoralne teologije (docent 1975, izredni profesor 1979, po upokojitvi še predaval do 1993/94) na mariborski enoti Teološke fakultete v Ljubljani prvi predstavil mariborski rokopisni (litografski) slovenski učbenik *Pastirna* (1873) Lovra Vogrina, ki je doktoriral v Gradcu. Rajhmanov škof Maksimilijan Držečnik iz Maribora je na drugem vatikanskem cerkvenem zboru predlagal in uspel, da je koncil v Odluku o pastirski službi škofov priporočil na teoloških fakultetah predmet pastoralne sociologije. Čeprav Jože Rajhman učbenika pastoralne teologije ni napisal, je s svojimi razpravami in članki pastoralne teologije nakazal sodobno pokoncilsko vizijo pastoralne in duhovnikovo mesto v pokoncilski pastoralni. V svojih razpravah je ob uporabi koncilskih dokumentov večje uporabljal tuje in domače pastoralne teologe in pastoralne sociologe.

Izjemno močno poudarja, da se morajo Cerkev, posledično pa tudi pastoralna teologija in pastoralna ukvarjati z malimi skupinami, saj bo tako v današnjem globaliziranem svetu najlažje ustvarjeno pristno krščansko občestvo, ki postane »odrešenjsko občestvo«. V tem odrešenjskem občestvu bo duhovnik njen služabnik, vsi člani občestva pa bodo v moči krstnega duhovništva izvrševali svoje poslanstvo.

Rajhmanove razprave in članki o viziji pastoralne teologije so še vedno izziv, saj imajo številni njegovi poudarki še danes pastoralno vrednost, ker izhajajo iz teologije drugega vatikanskega cerkvenega zbora in iz krščanske ter svetopisemske antropologije.

Ključne besede: Lovro Vogrin, Maksimilijan Držečnik, pastoralna teologija, duhovnikovo mesto v pastoralni, male skupine, laiki subjekti pastoralne

Abstract: Jože Rajhman (1924–1998), a professor of pastoral theology (assistant professor 1975, associate professor 1979, after his retirement he continued lecturing until 1993/94), was the first to present at the Maribor unit of the Faculty of Theology in Ljubljana the manuscript (lithographic) Slovenian textbook *Pastirna* (1873) by Lovro Vogrin, who had received his doctorate in Graz. At the Second Vatican Council, Bishop Maximilijan Držečnik of Maribor proposed and succeeded in getting the Council to recommend the subject of pastoral sociology at theological faculties in the Decree on the Pastoral Ministry of Bishops. Although he did not write a textbook on pastoral theology, Jože Rajhman, through his treatises and articles on pastoral theology, pointed to the contemporary post-Conciliar vision of pastoral

care and the priest's place in post-Conciliar pastoral care. In his discussions, he made skilful use of pastoral theologians and pastoral sociologists, both foreign and domestic, in the use of conciliar documents.

He stresses very strongly that the Church, and consequently pastoral theology and pastoral ministry, must deal with small groups, because this is the way to create authentic Christian communion in today's globalised world, which becomes a "redemptive communion". In this redemptive communion, the priest will be its servant, and all the members of the communion will exercise their mission in the power of the baptismal priesthood.

Rajhman's discussions and articles on the vision of pastoral theology are still challenging, as many of his points still have pastoral value today because they are rooted in the theology of the Second Vatican Council and in Christian and biblical anthropology.

Keywords: *Lovro Vogrin, Maximilian Držečnik, pastoral theology, the priest's place in pastoral care, small groups, lay pastoral subjects*

Uvod

Jože Rajhman leta 1968, po prenosu bogoslovnega semenišča in teološkega študija mariborskih študentov teologije iz Ljubljane v Maribor, ni postal samo spiritual bogoslovcev v mariborskem semenišču (1968–1981), ampak tudi predavatelj in profesor na mariborskem oddelku Teološke fakultete v Ljubljani. Najprej je predaval duhovno in pozneje tudi pastoralno teologijo, ki je šele leta 1774 postala obvezna samostojna teološka disciplina na teoloških fakultetah in visokih teoloških šolah. Rajhman je postal docent pastoralne teologije leta 1975, izredni profesor leta 1979; četudi je bil uradno upokojen leta 1987, je v akademskem letu 1993/94 še predaval del pastoralne teologije (Škafar 1999b, 109–117; 1999a, 112–113).

Podobno kot v duhovni teologiji je Rajhman tudi v pastoralni teologiji raziskoval zgodovinske vire in tako opozoril na ohranjeni prvi rokopisni učbenik pastoralne teologije na mariborskem teološkem učilišču v 19. stoletju. Zato bomo z njim začeli, saj je »*historia vitae magistra*«. Kot drugo posebnost v mariborski škofiji bomo mimogrede omenili tudi koncilski predlog mariborskega škofa Maksimilijana Držečnika (leta 1964), da bi zaradi družbenih sprememb morali na teoloških učiliščih in fakultetah uvesti tudi pastoralno sociologijo. Držečnikov predlog je bil sprejet v koncilskem *Dekretu o pastirski službi škofov v Cerkvi*. Predvsem bomo predstavili Rajhmanovo vizijo pastoralne teologije in duhovnikovo mesto v pokoncilski pastoralni.

1 Mariborska *Pastirna* iz leta 1873

Leta 1980 je Jože Rajhman z daljšo razpravo predstavil prvi mariborski rokopisni (litografski) slovenski učbenik *Pastirna* Lovra Vogrina (Rajhman 1980b, 205–211; Škafar 1991, 195–245), ki so ga kot visokošolski učbenik uporabljali na mariborskem bogoslovnem učilišču v letih 1873–1885. Rad bi opozoril na to edinstvenost, saj morda brez Rajhmana, ljubitelja starih slovenskih, tudi štajerskih rokopisov, *Pastirna* še sploh ne bi bila predstavljena.

Vogrinova *Pastirna* je dragocen prispevek, čeprav samo litografirana, za razumevanje »verskega in cerkvenega življenja med našim narodom« v mariborski škofiji in tako dopolnjuje zelo izčrpno razpravo Marjana Smolika *Liturgika in pastorka pri Slovencih* (Smolik 1980, 3–25), ko dodaja k zgodovinskemu pregledu tovrstne slovenske prakse še del štajerske pastoralno teološke misli in prakse. Še vedno seveda manjka celovški in graški del tega zgodovinskega prereza pred Vogrinom v Gradcu ter pred Slomškom v Celovcu in po njem.

2 Koncilski prispevek škofa Maksimilijana Držečnika v *Odloku o pastirski službi škofov v Cerkvi*

Omenimo, da je lavantinska (mariborska) škofija, katere duhovnik je bil Rajhman od leta 1950, že pred drugim vatikanskim cerkvenim zborom, od leta 1957, pripravila več predavanj pastoralno sociološke vsebine za pastoralne konference duhovnikov. Mariborski škof Maksimiljan Držečnik je o pastoralni sociologiji zapisal: »Leta 1958 je bila s posebno uredbo ustanovljena škofijska statistična služba; leta 1959 pa smo ustanovili Svèt za pastoralno sociologijo, ki je takoj začel sistematično preučevati družbeno življenje in versko prakso v dekanijah. Leta 1964, meseca avgusta, je isti Svèt – pastoralno sociološki – priredil tečaj pri Sv. Trojici v Slovenskih goricah. Nanj so bile povabljene tudi druge škofije, obe slovenski in hrvaške, da pošljejo svoje odposlance. Tudi jaz sem se tečaja udeležil.« (Držečnik 1968, 179)

Maksimilijan Držečnik je 18. 9. 1964 na drugem vatikanskem cerkvenem zboru spregovoril o pastoralni sociologiji v razpravi o pastirski službi škofov v Cerkvi.

V govoru sem naglasil nezadostnost liturgične obnove, ki jo je cerkveni zbor poudaril in uzakonil z liturgično konstitucijo. Z liturgično obnovo bomo dosegli le tiste kristjane, ki obiskujejo cerkev, ne pa tistih, ki so se odtujili verskemu življenju. Da se približamo njim, moramo iskati novih potov v pastoralni. Pri tem nam bodo v veliko korist sociološke raziskave in pastoralna sociologija, ki skuša sociološke izsledke izkoristiti za pastoralno delo. [...] Kakor je Cerkev v preteklosti iskala pomoč pri naravoslovnih vedah, da bi zavračala razne zmote, tako so ji danes potrebne sociološke vede, zlasti verska in pastoralna sociologija, da morejo dušni pastirji pravilno spoznati in presoјati družbene razmere, v katerih naj vršijo svoje duhovno poslanstvo. Zato sem predlagal, da se navedenemu odstavku doda priporočilo socioloških raziskav in študij pastoralne sociologije na teoloških fakultetah in v bogoslovnih semeniščih ter ustanovitev pastoralno socioloških svetov pri škofijskih ordinariatih. Na ta predlog je bil [v *Odloku o pastirski službi škofov v Cerkvi*, op. V. Š.] dostavljen sledeči stavek: »Sociološka in verstvena raziskovanja, ki jih izvršujejo ustanove pastoralne sociologije, zelo pripomorejo k uspešnosti in učinkovitosti tega dela in jih zato nujno priporočamo.« (Š, 17) (1968, 179–180)

Rajhman je upošteval pastoralno teologijo v luči koncila, v kontekstu miselnosti takratne mariborske škofije pa tudi takratna sociološka in verstvena raziskovanja.

3 Rajhmanova vizija pastore

Rajhman, ki je poznal zgodovino pastoralne teologije – ki je sicer novejša teološka veda, saj je bila uvedena na teološke fakultete in visoke teološke šole šele leta 1774 – je dobro vedel, da je drugi vatikanski cerkveni zbor dajal poudarek predvsem pastoralni, in ne toliko kot prejšnji koncili cerkvenim resnicam. Poznal je tudi prispevek mariborskega škofa Držečnika na drugem vatikanskem cerkvenem zboru. Tako je v svojem predavanju

na Tomaževi proslavi 30. 1. 1975 predstavil svoj takratni pogled na pastoralno in posledično na pastoralno teologijo. Predavanju je dal naslov *Vizija neke pastorale* (Rajhman 1975b, 156–164). Svojo vizijo opisuje v luči dokumentov drugega vatikanskega cerkvenega zbora, predvsem obeh konstitucij o Cerkvi, dogmatične *Luč narodov*, C, in pastoralne konstitucije *Veselje in upanje*, CS. V svojem razmišljanju se večkrat sklicuje na takrat znane tuje (K. Rahner, E. Schillebeeckx, F. Klostermann, L. Roos, V. Hösliger, J. Goldbrunner, G. Hasenhüttel, J. Scharfenberg, D. von Oppen, R. Riess in T. Ivancič) ter domače teologe (Perko [1970, 96–110], Lešnik [1970, 111–118]) in pri tem omenja tudi slovenskega pastoralnega sociologa Jožeta Krošla z navajanjem odlične razprave *Sociološko preučevanje v pastoralne namene v luči 2. vatikanskega cerkvenega zbora* (Krošl 1969, 359–376), čeprav se je Krošl seveda dobro zavedal, da »sociologija ne bo rešila vere« (1968, 160–185). Krošl je pozneje izdal tudi knjigo *Uvod v pastoralno sociologijo* (1973) in tako prispeval svoj delež pri prenovi pastoralne teologije. Rajhman je vedel, da so v viziji pastoralne teologije potrebne antropološke discipline, kar pomeni, da gre pri njem za vizijo pastorale, ki upošteva meddisciplinarnost.

V svojem izhodišču glede vizije neke pastorale izhaja iz Pavlovih besed: »In ne ravajte se po tem svetu« (Rim 12,2) in iz Kristusovih besed: »Bog je svet tako ljubil, da je dal svojega edinorojenega Sina, da bi se nihče, kdor vanj veruje, ne pogubil.« (Jn 3,16) V luči tega poudarja, da »Bog nikakor noče iztrgati kristjana iz tega sveta, nasprotno, Bog hoče, da je kristjan v svetu, kar pomeni, da mora biti kristjan v svetu, ki ni zrastel po njegovih željah in načrtih, temveč se je razvijal mimo njega in kljub njemu. Za kristjana je torej nujno, če hoče v svetu izpolniti svojo nalogo, da sprejme svet takšen, kakršen je, z vsemi možnostmi in danostmi. To se pravi, da mora sprejeti današnji svet v njegovem sekularizacijskem procesu. Še več, videti mora v tem svetu danes izziv Boga.« (Rajhman 1975b, 156)

Zanimivo, da se Rajhman sklicuje na Tomaža Akvinskega, ki je pisal o novem stilu redovništva v 13. stoletju, ko so novi redovi opustili velike meniške opatije in se dali na razpolago na križiščih življenja in na obrobju. Opustili so župnijske, opatijske in škofijske meje in začeli novi stil popotne pastorale.

»Red pridigarjev« (dominikanci) – sledilci sv. Dominika in manjši bratje sv. Frančiška Asiškega se po svojih pravilih niso več odločali za stalnost istega kraja prebivanja (*»Stabilitas loci«*), temveč je postalo normalno, da so se zaradi potrebe začeli seliti iz enega samostana v drugega ali tudi v drugo redovno provinco pa tudi v misijonske dežele. V luči teh takratnih novosti Rajhman razmišlja o novi podobi župnije danes,

ki ne bi imela več predvsem teritorialne podobe, temveč bi lahko združevala ob teritorialnem še druge elemente, ki bi jo oblikovali v smeri večje samostojnosti in s tem tudi večje odgovornosti. Ako hočemo razumeti današnjega človeka in mu priskočiti na pomoč v njegovi verski stiski, je pač nujno, da najprej najmanjša delna cerkev po koncilu spremeni svojo podobo. Toda ali ni potrebno seči še dalje? Ustvariti znotraj te najmanjše pokoncilске skupnosti nova še manjša žarišča? Ali ne govori pastoralna sociologija o skupinah in jih značilno imenuje »male skupine«? Pojav malih skupin ni več le teoretično vprašanje, temveč je že preraslo, če je sploh bilo v začetku najprej samo teorija, v življenje. (1975b, 157)

Po tem bolj teoretičnem in splošnem razmišljanju o malih skupinah postavljamo poznejše konkretnejši in ugotavlja:

V našem prostoru se soočamo z zelo naglo urbanizacijo, ki povzroča, da mestne župnije rastejo mnogo hitreje, kot je mogoče ustvarjati nova središča, kot je mogoče pomnožiti število duhovnikov v velikih mestih. Problem, s katerim se pri nas soočamo vedno bolj, pa ni le naš, temveč ga poznajo po skoraj vsem krščanskem svetu. Hkrati s tem, ko narašča število vernikov v mestnih župnijah, raste tudi njihova anonimnost. Tudi ta pojav ni lasten le slovenski Cerkvi, temveč o njem razmišljajo tudi v vesoljni Cerkvi. Predvsem se s tem ukvarjajo v Ameriki, od tam pa prehaja spoznanje, da obstaja problem anonimnosti tudi v evropskem krščanskem prostoru. (157–158)

Po tej ugotovitvi Rajhman poudari, da se mora (takratna) pastoralna teologija ukvarjati z obema problemoma, problemom malih skupin in ustvarjanjem prostora, v katerem bo mogel posameznik premagati svojo anonimnost in se vključiti v »apostolsko« dejavnost Cerkve. Tako

svoje predavanje razdeli na dva dela: 1. osvetlitev problema malih občeſtev in 2. moŹnost za prostor, v katerem bo mogel posameznik premagati svojo anonimnost in se vkljuĉiti v »apostolatsko«¹ dejavnost Cerkve. K tema dvema toĉkama bomo dodali ſe tretjo toĉko s pomoĉjo ĉlanka *V znamenju obĉestva*, ki ga je objavil pet let pozneje in v katerem Źe napravi refleksijo o desetletni prehojeni poti malih skupin (Rajhman 1980a, 392–398).

3.1 Osvetlitev problema malih obĉestev

Pri osvetlitvi problema malih obĉestev si Rajhman zanimivo pomaga ob tujih avtorjih, predvsem nemſkih, tudi z domaĉima avtorjema Rafkom Leſnikom² in Francem Perkom. »Cerkev dandanes sebe razumeva iz baze (iz boŹjega ljudstva), a vendar kot hierarhiĉno obĉestvo, tako mora ravno iz baze, tj. mentalitete duhovnikov in ljudstva, rasti v Cerkvi nov naĉin, nova oblika institucionalnosti.« (Leſnik 1970, 117) To je mogoĉe le v pokoncilski Cerkvi, v kateri je zmagala zavest, ki sebe razume kot »odreſenjsko obĉestvo« (Perko 1970, 106). V pokoncilski Cerkvi je »zmagala zavest, da je Cerkev odreſenjsko obĉestvo boŹjega ljudstva kot celota, celotna Cerkev je hkrati objekt in subjekt odreſenjskega dogajanja« (107). Rajhman ob razmiſljanjih Leſnika in Perka zelo pogumno doda: »Takſna miselnost se mora najprej izraziti v malem obĉestvu, v bazi. Ĉe je Cerkev rasla ‘iz baze’ v svojih zaĉetkih, mora rasti tudi danes. Zato naj bi vodstvo vedno prisluhnilo dogajanju ‘v bazi’ in tako tudi moglo uspeſno razbrati delovanje Svetega Duha.« (Rajhman 1975b, 158) Za Rajhmana je prav »obĉestvo«, tj. vse BoŹje ljudstvo, laiki in kleriki, odgovorno za prihodnost Cerkve. Vloga obĉestva je Źe po svoji naravi taka, da mora biti vsa vkljuĉena v »apostolatsko« poslanstvo Cerkve. Poslanstvo krſĉanskih laikov izhaja iz krstnega in birmanskega maziljenja in poslediĉno iz krstnega duhovniſtva.

Po tej trditvi pa Rajhman omenja troje dejstev, ki naj bi bila Źe pred petdesetimi leti vsem znana. 1. Pojmu »hribovska Źupnija« smo se odpovedali. 2. Struktura mestne Źupnije se je zaĉela spreminjati tedaj, ko smo iznaſli

1 Slovar slovenskega knjiŹnega jezika sicer nima pridevnika »apostolatski«, ima pa glagol »apostolovati«, kar razloŹi kot »ſiriti krſĉanstvo«. Nato konkretno piſe: »Ciril in Metod sta apostolovala med Slovani.« (SSKJ, s. v. »apostolovati«)

2 Rafko Leſnik, ĉetudi ni bil visokoſolski uĉitelj, je bil zelo nadarjen in mimogrede tudi Rajhmanov sorodnik.

»week-end«. Župnija je rasla, prihajali so novi ljudje, ki niso z njo zrasli. Kristjan je postal v njej samo številka. Kljub iskanju novih »prijemov« se ni veliko spremenilo, ker so novi prijemi bili znotraj okvirja tradicionalne podobe in zato niso uspeli. Glede tretjega dejstva je Rajhman zelo kritičen in piše: »Doslej še ni nihče storil koraka, ki bi bil 'umirajočo strukturo' župnijo odpravil in jo nadomestil z ustrežnejšo. Ne da ni bilo nikogar, ki bi bil pomagal osnovni celici Cerkvi, ki jo razjeda raku podobna bolezen, ki pomeni počasno umiranje, temveč o tem tudi še nikjer resno ne razpravljajo, čeprav vsi enako opozarjajo, da upada cerkvenost tudi na račun neustreznih temeljnih struktur Cerkve.« (159)

Ob razmišljanju o ureditvi novih razmerij v slovenskih škofijah Rajhman omenja novo pojmovanje dekanove službe, čeprav ne bi smeli zanemariti vprašanja temeljne celice krajevnega cerkvenega življenja, župnije, ki kaže vedno bolj obrise občestva. »Predvsem pa bi morali čim prej uvideti, da je nujnost napraviti iz župnije občestvo.« (159)

Za Rajhmanom še enkrat ponovimo, da je cilj župnije, da se vse bolj preoblikuje v odrešensko občestvo, četudi bo ohranila naravo cerkvenopravne enote. V župnijski cerkvenopravni enoti naj bi Cerkev znova postala prvotno mesto odrešenjskega dogajanja.

3.2 Občestvo naj bi pomagalo prej »anonimnemu« posamezniku k vključitvi v apostolatsko³ dejavnost Cerkve

Rajhman je prepričan, da se bomo v Cerkvi prihodnosti morali srečati ne le z občestvom kot občestvom, temveč se bo moral tudi posameznik srečevati s posameznikom. »K temu nas nagiba osebna narava občestva, ki je nastala iz potrebe po osebnotnem srečanju človeka s človekom. Na drugi strani pa spet moramo poudariti človekovo individualno bistvo.« (Rajhman 1975b, 162)

Zato Rajhman upravičeno trdi, da ne moremo sprejeti stavka: »Ne delo posameznika za posameznika, temveč občestva za občestvo. Morda bi pravilneje izrazili ves kompleksni problem, če bi postavili formulo: posameznik

3 Izraz »apostolatska dejavnost« uporablja Rajhman (1975b, 158).

za posameznika, občestvo za občestvo, toda hkrati posameznik za občestvo, občestvo za posameznika.« (162)⁴

Isto trditev Rajhman še osvetli, ko zapiše: »Obenem bi povedali, da je tudi občestvo, ki je živ organizem, potrebno za posameznika in končno tudi zaradi občestva, v katerega se posameznik vključuje ne kot številka, temveč kot njen ud. Po njem se namreč posameznik rešuje, z njim pa se rešuje tudi občestvo.« (162)

Medosebni stiki naj bi pomagali utrditi vero prek človeškega imenovanca. Vendar ti stiki ne pomenijo že tudi dopolnitve oznanila, temveč v najboljšem primeru njegov začetek. Pogovor in oznanilo sta namreč dva pojmovno različna svetova. Pogovor je »preludij« oznanila, prvo vprašanje naj se razčisti že v pogovoru; takó bo mogel človek prisluhniti oznanilu in ga tudi razumel ... Pastoralna prve Cerkve se vrača v znamenju personalizma, ki razume množičnost kot odnos do posameznika. (163)

Rajhman končuje svojo vizijo pastoralne teologije dokaj optimistično, ko zapiše:

Odpreti se svetu, v katerem živimo, se pravi v naši situaciji, da prisluhnemo njegovemu vsakodnevnomu utripu in se mu znamo odzivati na svoji krščanski ravni, to pa spet pomeni sprejemati z dobrohotnostjo, še več, z božjo uvidevnostjo vse, kar nam čas prinaša. Takšno gledanje na svet pa je končno identično z božjim gledanjem. [...] Vizija neke pastore je končno vizija neke duhovnosti, ki nam jo ponuja pokoncilski resničnost. (163)

S to trditvijo ostaja Rajhman na ravni teologije, ki je primerna pri uresničevanju pastoralne vizije drugega vatikanskega cerkvenega zbora, seveda z upoštevanjem svetopisemske antropologije v sedANJI situaciji in v razvoju antropoloških ved v današnji družbi, v kateri prihaja do številnih sprememb, ki ostajajo izziv za vsako novo generacijo.

4 Prim. tudi Franc Perko, »Nekaj misli o teoloških osnovah nove pastore«, *Cerkev v sedanjem svetu* 8 (1974): 112; Tomislav Ivančić, »Euharistija i župna zajednica«, v: *Ekumenski zbornik v edinosti* (Ljubljana: Teološka fakulteta, 1974), 110.

Iz Rajhmanove vizije pastoralne teologije izhaja duhovnikov služabniški odnos do občestva in duhovnikovo mesto v pastoralni.

4 Duhovnik, služabnik občestva, in duhovnikovo mesto v sodobni pastoralni

Rajhman kot duhovni voditelj mariborskih bogoslovcev in predavatelj duhovne teologije se je poglobljal v sodobno duhovniško službo na splošno in posledično v njegovo mesto v sodobni pastoralni. Zato je večkrat pisal tudi o viziji nove podobe pokoncilskega duhovnika. Razmišljal je tudi o problemu duhovniških poklicev v pokoncilskem obdobju, kar pa omenimo samo mimogrede (Rajhman 1976a, 355–364). Razne razprave o duhovniških poklicih nakazujejo, da je Rajhman predvsem računal z vključitvijo laikov v oznanjevanje.

4.1 Duhovnik služabnik občestva

Rajhman je leta 1970 v pastoralni reviji *Cerkev v sedanjem svetu* predstavil knjižico priznanega hrvaškega teologa Tomislava Šagi-Bunića,⁵ ki ima naslov *Svečenik kome da služi*, kar, četudi ni napisanega vprašaja, pomeni vprašanje (Rajhman 1970, 91). Na to vprašanje sicer avtor odgovarja, vendar že v uvodu razčisti nejasnosti glede položaja duhovnika v Cerkvi, kar Rajhman še posebej poudarja.

Vse do koncila (1962–1965) se je mislilo, da mora duhovnik in predvsem on nositi odgovornost za božje kraljestvo, ne pa vsa skupnost vernikov, kot je bilo v Cerkvi prvih stoletij pa tudi še v Cerkvi srednjega veka, kjer posameznik (duhovnik, škof ali celo papež) ni imel tako odločilnega vpliva na vero in življenje verske skupnosti kot danes. Cerkev je hotela na koncilu poklicati k odgovornosti vse vernike, jih poklicati k sodelovanju, jih primorati, da delajo skupaj z duhovniki za božje kraljestvo. Seveda se to ne more spremeniti čez noč, potrebno bo daljše razdobje, da bodo laiki doumeli svojo

5 Tomislav Šagi-Bunić (1923–1999) je bil na vseh zasedanjih drugega vatikanskega cerkvenega zbora (1962–1965) zasebni teolog zagrebškega nadškofa kardinala Franja Šeperja (1905–1981).

vlogo v Cerkvi današnjega časa, kot so to vlogo poznali verniki prvih stoletij, pa se je v teku naslednjih stoletij zabrisala skoraj vsaka sled o neke vrste enakopravnosti laikov pri delu za božje kraljestvo. Ta zavest se v novejšem času vedno bolj prebuja, toda ne dovolj hitro, zato so mnogi škofje po vrnitvi s koncila skušali v svojih škofijah odloke koncila spremeniti v življenje na stari način, prek klera. Mnogi škofje pa so v svojih škofijah, ko so objavljali dekrete, želeli, da le ostane vse pri starem, in so našli somišljenike v starejšem kleru pa tudi med tradicionalno čutečimi verniki. Koncil je nakazal le smernice, postavil načela, ni jih pa konkretiziral. Zato so bila vrata odprta za tiste, ki so želeli znotraj koncilskih pobud zavirati in tako ostati na »starih pozicijah«. Tako je bila duhovnikom dana le vloga »transmisije«. Avtor trdi, da iniciativnost ni krepost, ki bi bila tudi po koncilu posebno cenjena krepost. Duhovnik naj bi tudi vnaprej ostal »tehnik«, čeprav ga njegova izobrazba nikakor ne usmerja v čisto uradniško prenašanje volje višjih, ampak kaže predvsem na *samoiniciativnost*, v iskanje poti, za kar ga koncil usposablja.

[...]

Na drugi strani pa verniki postajajo nezaupljivi, posebno starejši, ki so bili od nekdaj navajeni, da je duhovnik diktiral, verniki pa so poslušali in se ravnali po njegovih besedah. Po koncilu prav ti pričakujejo koncilsko obnovo od duhovnika, seveda v okviru dose-danjih pobožnosti, ki naj bi jih še potencirali. Znajdemo se tako v vzdušju »pobožnjaškega materializma«. Ki absorbira vse človekove zmožnosti za tisto pot, ki naj pelje na globoko, nasprotno pa ga zavaja k samoljubju, češ, »boljši kristjan si od drugih, saj se udeležuješ tolikih pobožnih vaj«. Mladi v Cerkvi pa hočejo več, kot jim duhovnik lahko nudi. Ni mogoče seči dalje, kot to dopuščajo koncilske smernice. Mladi tega ne razumejo, radi bi prehiteli čas in jim tako duhovniki niso več blizu, mimo njih bi hoteli doseči uresničitev svojih idealov. (Rajhman 1970, 91)

Tako so duhovniki v škripcih. Dilema, ki je za duhovnika v današnjem svetu življenjsko pomembna, se glasi: »Koga je treba rešiti v krizi današnjega sveta, ali je treba ohraniti Cerkev z vsem njenim aparatom, ali je treba

ohraniti vso zgodovinsko slavo in moč kurije, ali pa je treba rešiti ljudi, ki so v nevarnosti, da zgubijo svojo eksistenco, rešiti ljudi, ki iščejo resnico.« (91)

Rajhman navaja Šagi-Bunićevo razmišljanje v luči koncilskega *Odloka o službi in življenju duhovnikov*, ki daje načelni odgovor. Odlok je predvsem opozoril na *službo* duhovnika, kar izhaja že iz samega naslova odloka. Predkoncilaska teologija je gledala v duhovniku kultnega služabnika, ki je naslednik starozaveznega duhovništva. Duhovnikovo primarno opravilo je daritev maše. Dobil je oblast s posvečenjem, je »drugi Kristus« (avtorju ni všeč ta izraz, ki je nastal v prejšnji dobi, ker ne ponazarja tega, kar je duhovnik v resnici), zadostuje samemu sebi, ne potrebuje za posvečenje svetá pomočnikov; tako je individualna dimenzija edina dimenzija duhovnika v predkoncilski teologiji, v Odloku pa je duhovnik usmerjen kristocentrično. Duhovnika gledamo v povezavi s Kristusom. Cerkev ima najprej skupno duhovništvo in šele nato posebno, »službeno« (ministerialno) duhovništvo, ki pa je v službi skupnemu duhovništvu. (91–92)

Duhovniki niso »nadkristjani, nadverniki«, temveč so živo orodje Kristusa, večnega in edinega velikega duhovnika. To specifično duhovništvo predpostavlja splošno duhovništvo, s posvečenjem se približuje in postaja podobno Kristusu Duhovniku, da more delovati v imenu in vlogi Kristusa Glave.

Zdi se, da se Rajhman zelo ujema s Šagi-Bunićem, ki poudarja, da je prva dolžnost duhovnika evangelizacija. »Ko duhovnik oznanjuje, se tudi sam hrani z božjo besedo, ki jo oznanjuje. Vedno bolj se bliža idealu Gospodovega učenca. Koncil poudarja vlogo oznanjevalca evangelija in jo postavlja na prvo mesto, kakor da bi hotel poudariti razliko do sedaj običajnega gledanja na duhovnika kot celebranta, ko hkrati podčrta sintezo evangelizacije in celebracije.« (92)

Duhovnikova eksistenca je teocentrična. Vertikala je povezana s horizontalo, »duhovnik služi Bogu, ko zbira ljudi, da bi z njim darovali Bogu« (92).

Duhovnik je eno z ljudstvom, ni član posebne kaste. Zbirati mora Božje ljudstvo v skupnost, ki je materinska, ta skupnost pa ni niti sociološka niti narodnostna, ampak specifična krščanska skupnost. Odlok še posebej

govori o evangelizaciji ubogih. »Duhovnik se naj posveti ubogim kakor Kristus, naj se ne naslanja na mogočnike in bogataše.« (92)

Po avtorjevem mnenju je odlok najslabše obdelal hierarhični odnos v Cerkvi, odnos škofa do duhovnika in duhovnika do škofa.⁶

Odnos duhovnika do škofa naj bi bil odnos ljubezni v pokorščini. Škofje morajo gledati v svojih duhovnikih »potrebne (nujne) sodelavce«. Škofje so glavni nosilci duhovniške funkcije v Cerkvi. Duhovniška funkcija v Cerkvi je pomočniška. Toda škofje morajo pri opravljanju svoje funkcije upoštevati pomočniško funkcijo »prezbiterja«. Pomočniška funkcija pa je tudi v dajanju nasvetov škofu (in škofom). Duhovniki so škofovi pomočniki ne samo v tem, da delajo z njim, ampak tudi da mislijo z njim, da z njim iščejo pota za rešitev pastoralnih problemov. Tudi oni so prejeli dar Svetega Duha. Odlok še posebej poudarja dialog med škofi in duhovniki. (92)

Rajhman je prepričan, da nas morajo ob vsem, kar je že znano, izvirne misli in logično razmišljanje o današnjem duhovniku, o njegovem odnosu do sveta in do Cerkve pripeljati do sklepa, »da nam odlok o duhovništvu daje možnosti uresničiti v današnjem svetu tisti pluralistični lik duhovništva, ki ga zahtevata Bog in čas« (92).

4.2 Duhovnikovo mesto v sodobni pastoralni

Šest let po Rajhmanovi predstavitvi knjige Tomislava Šagi-Buniča v reviji *Cerkev v sedanjem svetu* (1976) je prva številka *Bogoslovnega vestnika* prinesla tri prispevke, posvečene pastoralni teologiji: Štefan Steiner, *Narava pastoralne teologije* (Steiner 1976, 1–14), Rafko Valenčič, *Nova podoba krščanskega občestva* (Valenčič 1976, 15–34) in docent Jože Rajhman *Duhovnikovo mesto v sodobni pastoralni* (Rajhman 1976c, 34–46).

6 Spominjam se, ko je Šagi-Bunič govoril, da je prvi vatikanski koncil obdelal teologijo papeštva, drugi vatikanski koncil teologijo škofovstva in tretji vatikanski koncil – je upal – naj bi obdelal teologijo duhovništva, odnos škofa do duhovnika in duhovnika do škofa.

V tej razpravi je Rajhman nakazal, da so med tridentinsko in sedanjo pokoncilsko miselnostjo razlike, ki jih moramo upoštevati. Ni mogoče uporabljati meril tridentinske dobe za čas, ki nastaja pred našimi očmi. Drugi vatikanski koncil je uvidel potrebo po novih pastoralnih prijemih, ki bodo ustrezali našemu času. Predvsem je posvetil svojo pozornost oblikovanju nove duhovnikove podobe kot glavnega nosilca obnovljene pastoralne miselnosti. Rajhman obdela svojo razpravo s treh vidikov: 1. duhovnik v občestvu; 2. voditelj občestva in 3. duhovnikova duhovnost (Rajhman 1976c, 45).

4.2.1 Duhovnik v občestvu

Rajhman se je le bežno dotaknil celostne duhovnikove podobe, ker se je želel predvsem ustaviti ob duhovnikovem pastoralnem poslanstvu, in si je zastavil vprašanje, kje je njegovo mesto v pastoralni. Ker mu je občestvo v viziji pastore tako pomembno, je normalno, da je začel z ugotovitvijo, da je duhovnik zrasel v občestvu, da je vzet iz občestva. Bil je krščen in sprejet med vernike, vključen v Božje ljudstvo. Bil je birman in tako še tesneje povezan z občestvom. Njegov poklic za občestvo se je krepil v občestvu. Sklicuje se na *Odlok o službi in življenju duhovnikov*, ki pravi: »Duhovniki so vzeti izmed ljudi in postavljeni za ljudi v tem, kar se nanaša na Boga [...] zato občujejo z drugimi ljudmi kakor z brati. [...] Duhovniki nove zaveze so po svojem poklicu in posvečenju na neki način odbrani sredi božjega ljudstva, vendar ne ločeni, niti od ljudstva niti od posameznega človeka.« (D 3)

Na drugi strani pa spet ne smemo pozabiti, poudarja Rajhman, ko navaja *Odlok o laičnem apostolatu*, da so »laiki deležni službe Kristusa duhovnika, preroka in kralja (ter) imajo v življenju in delovanju Cerkve svojo dejavno vlogo [...] V cerkvenih skupnostih je njih dejavnost tako nujna, da brez nje sam apostolat pastirjev večidel ne more imeti pravega uspeha.« (LA 10)

Duhovnik je v pokoncilski dobi izrazito »občestveno« naravnani (Rajhman 1976c, 37):

Nova podoba duhovnika nastaja v občestvu. Občestvo pokoncilске dobe je označeno kot občestvo, v katerem je vidna aktivna udeležba laikov v njegovem življenju. Zaradi tega pa je nujno, da duhovnik najprej uvidi in skladno z novimi spoznanji prizna vlogo

laika v delu občestva. Seveda mora zato spremeniti svoj način dela in svoj stil življenja. (1976c, 45)

4.2.2 Voditelj občestva

Naslednji vidik, ki ga Rajhman poudarja, je voditeljska služba v občestvu, saj duhovnik ni samo del občestva, ni samo njegova naloga, da se zlije z občestvom, temveč ima tudi funkcijo v občestvu. Ta je vidna in najbolj odgovorna med funkcijami, izražena je v vodstvu občestva (Rajhman 1976c, 39).

Voditeljsko službo duhovnika Rajhman povzame v povzetku in piše:

Kljub spremenjeni podobi občestva, v katerem nima več duhovnik nekdanje vloge edinega pastoralnega delavca, je vendar njegova vodstvena služba tista funkcija v občestvu, ki pripada nesporno njemu. Toda ta vodstvena vloga duhovnika se je spremenila. Že poudarjena vloga laika v občestvu zahteva nov način v vodstvu občestva. Kakor se mora duhovnik po načinu življenja prilagoditi novemu tipu občestva, tako mora tudi občestvo voditi po novem, večkrat še nenapisanem obrazcu. To seveda zahteva predvsem več pristnega človeškega odnosa tako duhovnika kot občestva. (1976c, 45)

4.2.3 Duhovnikova duhovnost

Tretji vidik, ki ga mora duhovnik v sodobni pastoralni upoštevati, je njegova duhovnost, ki jo mora oblikovati pastoralna dejavnost (C 41).

Kolikor bolj bo torej duhovnik v službi občestva, toliko bolj bo tudi rastel v duhovnosti, kar pa bo spet vplivalo na rast občestva. (Rajhman 1976c, 41)

Vsa spoznanja o duhovnikovi vlogi v občestvu narekujejo nova načela za duhovnikovo duhovnost. O tem govorijo koncilski in pokoncilski teksti. Duhovnik ne more vztrajati pri predkoncilskem liku duhovnika v novem pokoncilskem času. (45)

Rajhman svojo razpravo okrepi z nemškimi, avstrijskimi in »jugoslovanskimi« raziskavami med laiki in tudi z razmišljanji številnih pastoralnih

teologov in drugih izvedencev v iskanju novega duhovnikovega mesta v občestvu (41–43).

Uspešnost duhovnikovega dela v pastoralni je odvisna od njegove sposobnosti, da se prilagodi svetu, ki se naglo spreminja, a se z njim spreminjajo tudi strukture občestva, v katerem bo duhovnik moral delovati. (45)

Sklep

Čeprav se je Rajhman »ljubiteljsko« posvečal slovenskemu protestantizmu in se je zelo zavzeto poglobljal v krščansko duhovnost, je bil izjemen opazovalec in vizionar »neke« pastore, kot se je skromno izrazil v svojem habilitacijskem predavanju. Zdi se, da je njegova vizija šla vse do današnjega razmišljanja o sinodalnosti Cerkve, čeprav tega izraza ni izrecno uporabljal. Na pravo mesto je postavil Cerkev kot občestvo, duhovnika kot služabnika občestva in videl vse vernike, da so – v moči krstnega duhovništva – ne samo objekt, ampak tudi subjekt pastore.

Kratice

B	<i>Konstitucija o svetem bogoslužju</i>
C	<i>Dogmatična konstitucija o Cerkvi</i>
CS	<i>Pastoralna konstitucija o Cerkvi v sedanjem svetu</i>
D	<i>Odlok o službi in življenju duhovnikov</i>
LA	<i>Odlok o laičnem apostolatu</i>
Š	<i>Odlok o pastirski službi škofov v Cerkvi</i>

Reference

- Držečnik, Maksimilijan.** 1968. Pastoralna teologija na 2. vatikanskem cerkvenem zboru. *Cerkev v sedanjem svetu* 2: 179–180.
- Ivančič, Tomislav.** 1974. Euharistija i župna zajednica. V: *Ekumenski zbornik v edinosti*, 98–114. Ljubljana: Teološka fakulteta.
- Krošl, Jože.** 1968. Sociologija ne bo rešila vere. *Cerkev v sedanjem svetu* 2: 160–185.
- . 1969. Sociološko preučevanje v pastoralne namene v luči 2. vatikanskega cerkvenega zbora. *Bogoslovni vestnik* 29: 359–376.
- Lešnik, Rafko.** 1970. Krajevna Cerkev kot institucija in kot odrešenijsko občestvo. *Bogoslovni vestnik* 30: 111–118.
- Perko, Franc.** 1970. Cerkev institucija in odrešenijsko dogajanje. *Bogoslovni vestnik* 30: 96–110.
- Rahner, Karl.** 1972. *Strukturwandel der Kirche als Aufgabe und Chance*. Dunaj: Herder.
- Rajhman, Jože.** 1969. Obrodite torej vreden sad pokore. *Cerkev v sedanjem svetu* 3: 56–58.
- . 1970. Tomislav Šagi-Bunič, Svečenik kome da služi. *Cerkev v sedanjem svetu* 4: 91–92.
- . 1975a. Patologija apostolata. *Cerkev v sedanjem svetu* 9: 38–41.
- . 1975b. Vizija neke pastore. *Bogoslovni vestnik* 35: 156–164.
- . 1976a. Problem duhovniških poklicev v pokoncilskem obdobju. *Bogoslovni vestnik* 36: 355–364.
- . 1976b. Spovedna praksa v luči sodobne praktične teologije. *Znamenje* 6: 475–484.
- . 1976c. Duhovnikovo mesto v sodobni pastoračiji. *Bogoslovni vestnik* 36: 34–46.
- . 1977. Teološki vidiki človeške besede. *Cerkev v sedanjem svetu* 11: 70–73.
- . 1979. Poglobitvena gibanja danes. *Cerkev v sedanjem svetu* 13: 69–72.
- . 1980a. V znamenju občestva. *Znamenje* 10: 392–398.
- . 1980b. Mariborska »Pastirna« iz leta 1873. *Znamenje* 10: 205–211.
- . 1986. Strpnost – neznana beseda? *Cerkev v sedanjem svetu* 20: 131–132.
- . 1988. Pastoralna po meri človeka leta 2000. *Znamenje* 18: 195–201.
- Smolik, Marijan.** 1980. Liturgika in pastorka pri Slovencih (Ob 60-letnici Teološke fakultete). *Bogoslovni vestnik* 40: 3–25.
- Šagi-Bunič, Tomislav.** 1970. *Svečenik kome da služi*. Znakovi i gibanja 7. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Škafar, Vinko.** 1991. Vogrinova »Pastirna« v luči pastoralne teologije devetnajstega stoletja. *Bogoslovni vestnik* 51: 195–245.
- . 1998. Jože Rajhman (1924–1998). *V edinosti* 53: 164–167.
- . 1999a. Jože Rajhman (1924–1998). V: *Mohorjev koledar za leto 2000*, 158–161. Celje: Mohorjeva družba.
- . 1999b. Jože Rajhman (1924–1998), In memoriam. *Bogoslovni vestnik* 59: 109–117.
- Steiner, Štefan.** 1976. Narava pastoralne teologije. *Bogoslovni vestnik* 36: 1–14.
- Valenčič, Rafko.** 1976. Nova podoba krščanskega občestva. *Bogoslovni vestnik* 36: 15–34.

SLOVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
ACADEMIA SCIENTIARUM ET ARTIUM SLOVENICA

RAZRED ZA FILOLOSKE IN LITERARNE VEDE
CLASSIS II: PHILOGOGIA ET LITTERAE

KORRESPONDENCE POMEMBNIH SLOVENCEV
EPISTULAE SLOVENORUM ILLUSTRUM

7

JOŽE RAJHMAN

PISMA PRIMOŽA TRUBARJA

LJUBLJANA
1986